

Hannah Shah

De dochter van de imam

Vertaald door Carla Benink

ARENA

Inhoud

1. Onze straat 13
2. Veel liefs voor Pakistan 24
 3. Jane en Susan 40
 4. Een hulpeloos kind 50
 5. Verloren onschuld 61
 6. Onderwerping 73
7. Het huis van mijn vader 85
8. De gekooide vogel huilt 97
9. Ontluikend protest 109
10. Verzet, zoet verzet 121
 11. Rebel met reden 128
12. De buitenstaander 142
 13. De Engelse prijs 153
 14. Een slecht meisje 166
15. De geketende bruid 174
 16. Eer en schande 181
17. Bij mevrouw Jones 188
 18. Afvalligheid 195
 19. Dit is mijn kerk 204
20. Doorgaan en instorten 209
 21. Bloeddoop 217
 22. Dollemannen 230

- 23. De zekerheid van onwetendheid 236
 - 24. Opgejaagd wild 245
 - 25. Op zoek naar mezelf 251
 - 26. Liefde vinden 257
- 27. Lavendelblauwe dromen 265
- 28. De stilte doorbroken 277

Epiloog 283

Woord van dank 287

Opmerking van de auteur

Dit is een waar verhaal, het is mijn geschiedenis vanaf mijn geboorte tot aan het heden. Sommige namen en plaatsaanduidingen heb ik veranderd om mijn identiteit te beschermen en eventuele wraakpogingen te voorkomen, en ook ter bescherming van anderen die wellicht kwetsbaar zijn. Ik ben me bewust van het risico, maar ik ben vastbesloten mijn verhaal te vertellen.

Ik draag dit boek op aan 'mijn kuikentje' – je bent mijn schat en ik hou van je. Ik hoop vurig dat je een liefdevol leven zult leiden, dat je leven is geworteld in liefde. Efeziërs 3:17

H.S.

&

Voor mama

De fundamentele zwakte van gewelddadigheid is dat het een neerwaartse spiraal is, die voortbrengt wat het wil vernietigen. In plaats van het kwaad te doen afnemen, wordt het kwaad vermenigvuldigd. Je kunt de leugenaar vermoorden, maar niet de leugen. Je kunt de hater vermoorden, maar niet de haat. Zo is het. Geweld met geweld bestrijden vermenigvuldigt geweld, maakt een sterrenloze nacht nog donkerder dan hij al is. Het duister kan het duister niet verjagen, dat kan alleen het licht. Haat kan haat niet verjagen, dat kan alleen liefde.

Dr. Martin Luther King jr

Geloof niets, monniken, alleen omdat iemand het heeft gezegd. Of omdat het traditie is, of omdat jullie zelf dachten dat het zo was. Geloof niet wat je leraar tegen je zegt alleen omdat je hem respecteert. Maar als je iets vindt wat bevorderlijk is voor het nut en welzijn van alle mensen, mag je het geloven en koesteren en je erdoor laten leiden.

Gautama Boeddha

Het grootste probleem van de wereld is dat idioten en fanaten altijd zo overtuigd zijn van hun eigen gelijk, en dat verstandige mensen zo vaak aan zichzelf twijfelen.

Bertrand Russell

Er is één woord dat ons bevrijdt van alle lasten en pijn van het leven, en dat woord is liefde.

Sophocles

Ons resten geloof, hoop en liefde, deze drie, maar de grootste daarvan is de liefde.

1 Korintiërs 13:13

Onze straat

Ik word wakker van het geluid dat mijn moeder maakt door met haar hand hard tegen de kelderdeur te slaan, boven mijn hoofd.

Nog maar even geleden rook ik overal om me heen de kruidig zoete geur van lavendel. Ik lag in een veld vol wuivende paarse lavendelbloemen. De zomerzon kuste mijn gezicht en boven me circelden grote witte duiven beschermend in de wolkeloze blauwe lucht. Ik was veilig. Ik was gelukkig. Misschien is dit wel het paradijs, dacht ik.

Boven me hoor ik de houten deur knarsend opengaan. Het licht klikt aan. Ik sluit mijn ogen wanneer het felle licht op mijn gezicht valt, een lichtbundel in het lege donker.

Voorzichtig open ik mijn ogen. Eerst zie ik niets. Ik zit al zo lang gevangen dat ik gewend ben geraakt aan de eenzaamheid, de honger en de duisternis. De grote witte duiven, mijn eenzaamheidsvogels, zijn gevlogen. Ik lig niet meer tussen de lavendel. Mijn mooie, magische fantasiewereld is verdwenen.

Er trippelt en glijdt iets over mijn voeten, een dier. Misschien is het een muis. Ik hoop niet dat het een rat is. Waar zijn mijn eenzaamheidsvogels nu ik ze nodig heb? Wanneer mijn ogen aan het felle licht gewend zijn geraakt zie ik de kale bakstenen muren van de kelder. Mijn gevangenis. Ik zit in de gevangenis. De gevangenis van mijn verschrikkelijke jeugd.

Ik kijk naar mijn halfblote lichaam. Ik zit onder de felrode schrammen en donkerblauwe plekken – de littekens van mijn afschuwelijke, schandelijke, van haat vervulde bestaan. Ik ril, maar niet van de kou. Ik ril van de beschamende, gruwelijke herinneringen.

‘Je vader zegt dat het tijd is dat je eruit komt.’

Mijn moeder roept het naar beneden, in het Punjabi, met een strakke, emotieloze stem. Ze wil me zo niet zien. Ze komt nooit naar beneden om het naakte bewijs van het misbruik te zien. Want dan zou ze het moeten erkennen en vandaag zal ze weer de gemakkelijkste weg kiezen, de weg van de ontkenning, tegen beter weten in.

Ik zit met mijn rug tegen de koude stenen muur. Mijn gele broek en blouse zijn me achternagegooid en liggen naast me. Ik trek ze aan en kreun van de pijn in mijn verstijfde ledematen. Hoe lang heeft het deze keer geduurd? Twee dagen? Drie? Vier?

Ik heb geen idee.

‘Schiet op!’ roept mama. ‘Je vader heeft bezoek!’

Ik loop de trap op, waarbij ik me moet inspannen om steeds een been op te trekken, en stap ten slotte vanuit de maffe kelder de keuken in. Mama heeft al een blad klaargezet met de traditionele Pakistaanse thee en koekjes.

‘Ga je wassen en verkleden,’ beveelt ze bars.

Ze kan het niet opbrengen naar me te kijken. Ik ben een beschamend stuk vuil, een obsceen geheim dat ons gezin in de kelder verborgen houdt. Ik voel me vreselijk schuldig. Ik wil zeggen dat het me spijt. Ik wil tegen mijn moeder zeggen dat ik heel veel van haar hou en dat ik wilde dat het zou ophouden en dat het niet door mij komt. Niet door mij! Het spijt me! Ik ben nog maar een kind! Maar ik voel me zo schuldig.

Ze stuurt me naar de badkamer om me te wassen. Daar bind ik een sjaal om mijn hoofd en stop er mijn vette, ongekamde haar zorgvuldig onder. Daarna overhandigt mama me ruw het blad met thee en geeft ze me een duwtje de gang in, naar de mannenkamer.

Als verdwaasd loop ik naar de kamer aan de voorkant van het huis. Ik hoor er geroezemoes van stemmen, ze spreken Punjabi. Ik klop aan en een stem roept me binnen. Op de gebloemde banken zitten enkele mannen die ik ken. Ze hebben allemaal een lange baard en dragen traditionele kleren: een wijde djellaba en een kapje op het hoofd. In het midden zit hun leider, de imam van onze moskee, mijn vader.

Ik kijk hem niet aan, maar sla mijn ogen neer. Zwijgend zet ik het blad met thee op tafel.

‘Ha, daar is Hannan!’ zegt een van de mannen. ‘Mooi dat ze de gasten komt bedienen. En mooi dat ze niet is aangestoken door die verderfelijke buitenlandse manieren, zoals een heleboel andere meisjes. Hoe oud is ze nu, zeven?’

‘Nee, ze is net zes geworden,’ antwoordt papa.

Ik schrik van zijn vriendelijke stem en kijk hem aan. Heel even kijk ik recht in zijn ogen. Maar ik zie geen spoortje vriendelijkheid in zijn blik, alleen afkeer en walging.

Ik buig opnieuw mijn hoofd en loop zwijgend de kamer uit. Tranen prikken in mijn ogen en druppelen over mijn wangen. Ik ben, dat besef ik, vlak bij de hel.

Ik kan me niet veel herinneren van toen ik klein was. De beelden zijn onvolledig en vaag, met hier en daar een gekleurde vlek of een dof grijze veeg. Misschien onderdruk ik herinneringen, en wie zou me dat kunnen verwijten? Maar de straat waarin we woonden, herinner ik me wel. Het was een leuke straat. Op straat had ik het naar mijn zin.

East Street in Bermford, in het noorden van Engeland, was mijn speelterrein. Twee rijen identieke, bakstenen victoriaanse huizen met aan het eind van de straat een park. De bomen waren krom en knoestig, en ik vond ze heel groot. Ze waren zo groot en zo oud dat ik me verbeelde dat het monsters waren, met boze ogen en schrik-

aanjagende tanden. Wanneer we er verstoppertje speelden, wierpen de boommonsters hun kronkelige, dierlijke schaduwen over ons heen, wat ons spel ook een beetje griezelig maakte.

Behalve met mijn speelkameraadjes praatte ik met niemand over de boommonsters, zeker niet met mijn familie. Mijn familie lachte me uit om mijn fantasie.

In onze straat was het normaal dat we met elkaar praatten en bij elkaar naar binnen gingen. De deuren stonden open en niemand was bang voor diefstal. Ik mocht naar mijn vriendinnetje Amina wanneer ik wilde en ik mocht daar net zo lang blijven als ik wilde. Als ik langer dan een uur of vier wegbleef, kwam iemand me halen, mijn moeder of een van mijn broers. Maar voor een kind was het toch een soort vrijheid.

Ik kreeg er iets te drinken, vruchtensap of traditioneel gezette thee. Water met theebladeren erin werd aan de kook gebracht en dan werd er een even grote hoeveelheid melk bij gedaan, veel suiker en soms wat kardamom. Ze vroegen altijd of ik iets wilde eten: chocoladebiscuits of andere koekjes, of een bord curry met een *chapati*. Het was een typisch Aziatische straat in het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw, met een grote saamhorigheid, waar iedereen elkaar kende.

Mijn moeder kon heel goed koken – heerlijke, kruidige gerechten die weinig kostten. Voor haar chapati's gebruikte ze een speciaal soort meel, dat ze met water kneedde tot deeg. Een klodder zo groot als een vuist werd in een chapatipan uitgedrukt tot een platte, ronde koek en droog gebakken tot er donkere vlekken op zaten. Of ze maakte *paratha's* en dan bakte ze het uitgerolde deeg in een *tava*, een pan met een lange steel. Terwijl ze in de olie gaar werden, zwollen ze op als ballonnetjes van deeg.

We aten met onze handen en gebruikten de chapati of paratha als lepel. Mama gebruikte een mes alleen om groente te snijden. Ze maakte zelf samosa's, met gekruid gehakt of met aardappelen en doperwten. En ze maakte *pakora's* van gesneden uien en verse chilipepers in een deeg van kikkererwtenmeel, in gloeiend hete olie in

een frituurpan. Als ze gaar waren, kwamen ze glanzend goudbruid bovendrijven.

Mijn lievelingsgerecht was mama's hete okracurry, met kerrie-poeder, garam masala, paprikapoeder, groene pepertjes en tomaten uit blik. Niemand maakte die zoals zij. Mijn lievelingsontbijt was wentelteefjes. Dat is geen traditioneel Pakistaans gerecht, maar mama vond ze lekker en ik was er dol op. Heerlijk!

Tegenover ons woonde een Armeens gezin, dat bestond uit een moeder en haar zoon. Zij behoorden tot de weinige families in onze straat die geen Pakistaanse moslims waren. De Armeense vrouw probeerde met mama te praten, maar hun Engels was even slecht. Mama noemde haar 'tante', een traditioneel teken van respect, maar dat vond papa niet goed. Hij had alleen respect voor Pakistaanse moslims. Zelfs voor de Indiase moslims die om de hoek woonden, had hij niet echt respect.

De Armeense 'tante' bracht ons Armeense gerechten en als tegenprestatie bracht mama haar Pakistaanse lekkernijen. Gelukkig dacht de Armeense tante er wel aan dat ze ons geen varkensvlees moest brengen, want dat zou niet op prijs worden gesteld. Meestal waren het vegetarische eenpansgerechten met aubergines, aardappels en wortels in een zoute, pikante saus. Voordat we eraan mochten beginnen, prikte mama er met een vork in op zoek naar verdachte stukjes vlees. Als ze die niet vond, mochten we ervan eten.

Bij goed weer zette de Armeense tante een stoel in haar voortuin om met haar zoontje van de zon te genieten. Soms zat ze aardappels te schillen. Als we voorbijkwamen, maakten we een praatje met haar, maar we gingen nooit naar binnen. Ze moet hebben geweten dat ze bij ons niet welkom was en ze nodigde ons ook niet uit om bij haar te komen. Gelukkig kon ze niet weten dat onze ongestoorde vrijheid te wijten was aan mijn vaders haat tegen blanken.

Een eindje verderop woonde nog een Armeens gezin: moeder, vader en dochter. Heel andere mensen dan onze Armeense tante. Wanneer zij ons zagen, gromden ze iets. Ze gingen naar een orthodox-christelijke kerk, maar dat zij christenen en wij moslims wa-

ren, leek niet het probleem te zijn. Ze gromden tegen iedereen, ongeacht hun geloof. Waarschijnlijk zeiden ze alleen maar iets in het Armeens, maar het klonk niet aardig. Het waren gewoon geen gezellige mensen.

Enkele huizen in onze straat werden verhuurd aan studenten en daar woonden allerlei soorten jongelui. Een jaar lang woonden er studenten uit Congo, Centraal-Afrika. In onze stad woonden vrij veel zwarte Afrikanen, maar de Congolezen waren de enigen in onze straat. Aan het eind van de straat woonde een blanke oude vrouw, in haar eentje.

De andere bewoners waren Pakistaanse moslims. In ons deel van de stad werden onze straat en nog één andere straat bewoond door bijna uitsluitend Pakistaanse moslims. In mijn tienerjaren woonden er zelfs nog meer Pakistaanse moslims dan toen ik werd geboren.

De volwassenen in onze straat kleedden zich bijna hetzelfde als de mensen in een Pakistaans dorp. Mannen en vrouwen droegen een *shalwar kamiz*: een wijde tuniek met een bijpassende broek. De kleding van de vrouwen was kleurrijk, de mannen droegen wijdere broeken in mannelijke kleuren: bruin, grijs of wit. Papa droeg altijd een witte *shalwar kamiz* en een *topi*, een traditioneel Punjab-kalotje.

Maar naar hun werk, meestal in een westerse omgeving, droegen de mannen westerse kleding. Wanneer ze hun eigen wereld verlieten, trokken ze een andere 'huid' aan. In de buitenwereld hadden ze een andere identiteit, als taxichauffeur, politieagent, technicus of winkelbediende, maar zodra ze terug waren in hun eigen straat, keerden ze terug naar hun leven in een Pakistaans dorp.

Geen van de vrouwen van de generatie van mijn ouders had een baan, maar sommige jonge vrouwen werkten op een kantoor of in een winkel, in elk geval tot ze trouwden. Wanneer zij naar hun werk gingen, droegen ze ook westerse kleren, maar ze zorgden er natuurlijk wel voor dat hun lichaam zedig was bedekt.

Vier huizen bij ons vandaan woonden mijn oudoom Kramat en

oudtante Sakina. Zij waren onze plaatsvervangende grootouders, want onze echte grootouders woonden in een dorp in Pakistan. Maar ik ging niet graag naar hen toe. Ik was bang voor oom Kramat, die er met zijn lange baard en borstelige wenkbrauwen nogal afschrikwekkend uitzag. Hij en tante Sakina roddelden over mijn ouders; ze mochten elkaar niet, maar ik wist niet waarom.

Oom Kramat en tante Sakina hadden drie volwassen kinderen: twee zoons, Ahmed en Saghir, en een dochter, Kumar. Ahmed was buschauffeur. Hij was de eigenaar van het huis dat werd verhuurd aan Afrikaanse studenten, maar hij en zijn vrouw woonden bij oom Kramat en tante Sakina. Net als Saghir en zijn vrouw, en Kumar en haar man. Dus in dat ene huis woonden vier echtparen, als één groot gezin. In onze straat was dat niet ongewoon.

De kinderen van oom Kramat en tante Sakina hadden zelf geen kinderen. Blijkbaar konden ze die niet krijgen. Sommige mensen in onze straat zeiden misprijzend dat het een straf van Allah was. Oom Kramat was niet erg godsdienstig, of in elk geval niet op de manier die in onze straat als normaal werd beschouwd. Soms ging hij een tijdlang niet naar de moskee. En hij rookte altijd, een heel onheilige gewoonte.

In de tijd van Mohammed werd er niet gerookt, dus heeft de Koran er geen oordeel over. Maar er staat wel: 'Richt jezelf niet eigenhandig te gronde' en 'Dood jezelf niet'. Omdat roken kanker veroorzaakt, interpreteren veel gelovige moslims die verzen als een rookverbod.

In de moslimgemeenschap wordt geluk of pech hebben vaak gezien als het gevolg van iemands morele of spirituele gedrag. Er werd dan ook gefluisterd dat oom Kramats ongelovige houding de reden was van de onvruchtbaarheid van zijn kinderen. Maar bij alle roddelpraat werd nooit aangevoerd dat Ahmed, Saghir en Kumar alle drie met een volle nicht of neef waren getrouwd – waarvan medisch is bewezen dat dit het risico op onvruchtbaarheid vergroot.

De kinderen van oom Kramat hadden allemaal reageerbuisbe-

vruchting geprobeerd en dat werd ook weer als een overtreding beschouwd. Als Allah niet wilde dat je kinderen kreeg, mocht je je daar niet tegen verzetten. Dat moest je accepteren.

Bij de islam draait het in de eerste plaats om het je onderwerpen aan de wil van Allah. Een gelovige wordt een 'slaaf van God' genoemd. Het is een algemene misvatting dat het woord 'islam' vooral vrede betekent, want de vrede die wordt bedoeld, komt alleen voort uit onderwerping aan Allahs wil.

Mijn beste vriendin in onze straat was Amina. Ze had krullend donker haar, dat warrig tot op haar schouders hing. Ik vond niet dat ze mooi haar had en dat vond zij ook niet. Maar niemand gebruikte destijds producten om het haar steil te maken, dus moest ze het ermee doen. Amina had een zusje, Ruhama, en zij was de mooiste van de twee. Zij had golvend haar dat gemakkelijk in model was te brengen. Ze hadden allebei een blankere huid dan mijn zusjes en ik.

'Wat een mooi meisje is dat!' zei men over Ruhama. 'Wat heeft ze mooi haar, en wat een blanke huid!'

Steeds wanneer ik dat hoorde, nam ik aan dat een donkere huid veel minder mooi was.

In het huis van Amina was het veel gezelliger dan bij ons. Haar ouders baden niet op gezette tijden en hoewel Amina naar Koranles werd gestuurd, hoefde ze haast nooit in de Koran te lezen. De meisjes hoefden ook geen *hijab* te dragen, behalve wanneer ze voor Koranles naar de moskee gingen. Maar omdat mijn vader de imam was, moest ik altijd een hoofddoek om.

Amina, Ruhama en ik waren altijd aan het hinkelen. Met krijt tekenden we een hinkelperk op de stoep. De stoeptegels waren de vierkanten, daar schreven we de cijfers op. Het was een eenvoudig spel: gooi een steen, spring met één voet op een enkele tegel en met twee voeten op twee tegels naast elkaar. Als je een lijn raakt, in ons geval de spleet tussen twee tegels, ben je af. Dan is de volgende aan de beurt, die probeert verder te komen dan jij.

We telden van een tot honderd en probeerden de snelste te zijn.